

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

ПОГОДЖЕНО
на засіданні вченої ради
природничо-географічного факультету
Протокол № 7 від 27 лютого 2020 р.
Декан О.В. Гулай
Обговорено і затверджено
на засіданні кафедри географії та геоєкології
Протокол № 6 від 24 січня 2020 р.
Зав. кафедри Л.Л. Семенюк

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ ЦДПУ

імені Володимира Винниченка

від 3.03 2020 р. № 43-УН

Голова приймальної комісії

Ректор

О.А. Семенюк

20

ПРОГРАМА ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ІСПИТУ

з географії та методики навчання географії

для осіб, які вступають на I курс

денної / заочної форми навчання

на основі ступеня (рівня) бакалавра (спеціаліста або магістра)

для здобуття рівня вищої освіти другий (магістерський)

зі спеціальності 014 Середня освіта (Географія)

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Фахове випробування з географії – форма вступного випробування для вступу на основі здобутого ступеня (рівня) бакалавра (спеціаліста або магістра), яка передбачає перевірку здатності до опанування освітньо-професійної програми «Середня освіта (Географія)» магістерського рівня вищої освіти на основі здобутих раніше компетентностей.

Програма фахового вступного випробування з географії складена для абітурієнтів, які вступають на I курс денної чи заочної форми навчання для здобуття освітнього ступеня “магістр” зі спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія).

Програма складається з «Пояснювальної записки», «Змісту програми», «Критеріїв оцінювання», «Рекомендованої літератури».

Основним **завданням** фахового вступного іспиту з географії та методики навчання географії є з'ясування рівня знання абітурієнтами головних рис будови, структури та функціонування ландшафтної оболонки Землі (як основного об'єкту вивчення географії) та її складових компонентів; знання історії географічних досліджень та її сучасних напрямків (природничо-географічного та суспільно-географічного); рівня володіння абітурієнтами географічною термінологією; розуміння значимості географічних знань для господарської та освітньо-виховної діяльності; глибини розуміння закономірностей поширення процесів, явищ і об'єктів ландшафтної оболонки Землі у просторі; здатність абітурієнтів до грамотного, логічного та структурованого викладу інформації; уміння аргументовано доводити свою точку зору, а також методів навчання географії.

Фахове вступне випробування з географії проводиться у **формі письмового іспиту** за білетами.

Структура екзаменаційного білета (характер і кількість завдань): Екзаменаційний пакет містить 30 білетів. Завдання білетів є рівнозначними за обсягом та складністю. Кожен білет складається з трьох теоретичних питань за змістом програми вступного випробування

Структура екзаменаційної оцінки: Відповіді абітурієнтів оцінюються за 100-бальною шкалою за кожне з завдань. Загальна оцінка дорівнює середній арифметичній оцінок за відповіді за кожне завдання білету.

Мінімальна позитивна оцінка фахового вступного випробування складає **60 балів**. Особи, які отримали за фахове вступне випробування менше ніж 60 балів, позбавляються права участі в конкурсі за спеціальністю.

Час, який відводиться на виконання завдань: **120 хвилин (2 астрономічні) години**.

2. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

2.1. Географія як наука. Ландшафтна оболонка Землі та її компоненти.

Географія як наука. Наукове пізнання та місце у ньому географії. Атрибути географії: об'єкт та предмет пізнання, методи досліджень, значення. Структура географії: природничо- та суспільно-географічні дослідження. Ландшафтна оболонка (ЛО) Землі: сутність, специфіка, межі.

Космічні фактори та їх вплив на ландшафтну оболонку Землі. Всесвіт: параметри, властивості, вплив на ЛО Землі. Галактика Чумацький Шлях: параметри, властивості, вплив на земні процеси. Сонце: параметри, властивості, вплив на земні реалії. Сонячна система: склад, параметри, вплив місця Землі в Сонячній системі, орбіти планети, властивостей земної вісі, орбітального та осьового рухів планети на ЛО Землі. Місяць: параметри, властивості, вплив на земні реалії. Астероїди: параметри, властивості, вплив на земні реалії.

Земні реалії та їх вплив на ландшафтну оболонку Землі. Фізичні параметри Землі (фігура, маса, розміри, фізичні поля) та їх вплив на ландшафтну оболонку Землі. Ендогенні фактори (гравітаційна диференціація, конвекційні переміщення, радіоактивний розпад, акумуляція і вивільнення енергії мантийної речовини) і процеси (тектонічні рухи, магматизм, сейсмічність) та їх вплив на ЛО Землі. Екзогенні фактори (клімат, рельєф, гідромережа,

грунти) і процеси (флювіальні, гляціальні, карстові, кріогенні, еолові, гравітаційні, суфозійні, біогенні, антропогенні) та їх вплив на ЛО Землі.

Ландшафтна оболонка: закономірності будови та функціонування. Ландшафтна оболонка Землі: склад (хімічний, компонентний, речовинний), структура (геомасова, геосферна, ландшафтна), властивості (складність, цілісність, структурованість, системна впорядкованість, ієрархічна впорядкованість, функціонування, замкненість, відкритість, стійкість, динамічна рівновага складу). Закономірності (зональні та азональні) просторового поширення компонентів ЛО Землі. Закономірності функціонування ЛО Землі. Часові зміни ЛО Землі: різноманіття та періодичність.

Літосфера. Внутрішня будова, термодинамічні умови, хімічний склад Землі. Основні шари внутрішньої будови Землі. Щільність, тепловий режим, хімічний склад внутрішніх оболонок Землі. Літосфера, її будова та склад. Структура літосфери. Літосферні плити. Земна кора. Типи земної кори. Мінерали, їх властивості та класифікація. Гірські породи, їх склад, походження, класифікації. Основні тектонічні концепції. Геологічні процеси. Процеси внутрішньої динаміки Землі (ендогенні). Тектонічні рухи та їх наслідки. Основи тектоніки літосферних плит. Ізостазійні коливання земної кори. Магматизм. Метаморфізм. Землетруси. Процеси зовнішньої динаміки Землі (екзогенні). Вивітрювання (гіпергенез). Геологічна діяльність вітру, поверхневих текучих вод, підземних вод, льодовиків, океанів, морів, озер та боліт. Процеси в зоні вікової мерзлоти. Основи історичної геології. Чинники еволюції земної кори і літосфери. Геологічне літочислення та геохронологічна шкала. Основні етапи еволюції Землі: гадейський, архейський, протерозойський, ранньопалеозойський, пізньопалеозойський, мезозойський, кайнозойський. Цикли тектонічної активізації: фанерозою: байкальський, каледонський, герцинський, мезозойський, альпійський. Загальні закономірності розвитку Землі та її оболонок.

Корисні копалини. Загальні відомості про корисні копалини та їх родовища. Рудні (металічні), нерудні (неметалічні), горючі (паливні) та гідромінеральні корисні копалини. Закономірності поширення корисних копалин. Металогенічні і нафтогазоносні провінції та вугільні басейни світу.

Рельєф. Поняття «рельєф». Геоморфологія як наука. Чинники та процеси рельєфоутворення. Класифікації рельєфу. Чинники і процеси планетарно-космічного геоморфогенезу. Імпактні структури. Поняття «морфоструктури» та «морфоскульптури». Чинники утворення та властивості рівнинного рельєфу. Етапи гороутворення. Чинники утворення та загальні властивості гірського рельєфу. Елементи дна Світового океану. Флювіальний рельєф. Карстовий рельєф. Гляціальний рельєф. Кріогенний рельєф. Еоловий рельєф. Гравітаційний рельєф. Берегові процеси і форми рельєфу. Біогенний та антропогенний рельєф. Рельєф України. Рельєф Кіровоградської області.

Атмосфера. Будова, склад. Горизонтальна структура тропосфери. Закономірності загальної циркуляції атмосфери.

Методи досліджень. Метеорологічна мережа. Склад і будова атмосфери. Радіація в атмосфері. Тепловий режим атмосфери. Атмосферний тиск. Баричні поля. Вітер. Водяна пара в атмосфері. Вертикальні течії в атмосфері. Класифікація хмар, їх характеристика. Утворення та види опадів. Атмосферна циркуляція.

Основні кліматоутворювальні процеси. Клімати Землі. Класифікація кліматів В. Кепена – Г. Треварта. Класифікація кліматів Л.С. Берга. Класифікація кліматів Б.П. Алісова. Кліматоутворювальні чинники. Зміни клімату.

Гідросфера. Особливості прісних і солоних вод. Утворення підземних вод. Льодовики. Гідрологія річок і озер. Води Світового океану. Циркуляційні системи.

Грунти. Будова, склад і властивості ґрунтів. Фазовий склад ґрунту. Мінеральна частина ґрунту. Механічний (гранулометричний) склад. Ґрунтовий розчин. Органічна речовина. Вбирна здатність, кислотність і лужність ґрунтів. Структура, генетичні горизонти і ґрунтовий профіль ґрунту. Фізичні властивості. Водний баланс. Родючість ґрунту. Головні типи ґрунтів. Закономірності просторового поширення ґрунтів.

Біосфера. Уявлення про біосферу як географічну оболонку Землі. Вчення В.І. Вернадського про біосферу. Складові частини біосфери. Функції біосфери. Проблема виникнення життя на Землі. Еволюція біосфери. Значення рослинності та тваринного світу. Зв'язок біосфери з іншими сферами Землі.

Ландшафти. Сутність поняття “ландшафт”. Властивості ландшафтних комплексів: просторові, функціональні, часові. Значення ландшафтів для суспільства і господарства. Регіональні відмінності ландшафтів світу і України. Антропогенні ландшафти.

2.2. Географічна картографія

Картографія і топографія як науки, їх місце в системі наук. Географічна карта, її властивості та сфера використання. Основні елементи географічної карти. Класифікація карт. Функції карт. Картографічний метод дослідження. Зв'язок картографії з іншими науками. Види картографування. Основні етапи розвитку картографії як науки. Персоналії. Топографічна карта та її властивості. Масштаб топографічної карти. Вимірювання на топокартах. Номенклатура аркушів карт. Картографічна проекція топографічних карт. Географічні координати. Прямокутні координати. Кути напрямів в топографії.

Поняття про топографічну карту та план. Зміст топографічних карт. Умовні знаки та їх типи. Класифікація умовних знаків. Зображення природних та соціально-економічних об'єктів на картах. Зміст топографічної зйомки місцевості. Лінійні виміри на місцевості. Планова зйомка. Висотна зйомка (нівелювання). Космічна зйомка. Створення робочої основи (полігон). Спосіб азимутальної, полярної, кутової засічки. Геодезичні опорні сітки. Знімальні сітки згущення. Нівелювання. Аерофотозйомка.

Картографічні проекції — класифікація проекцій за способами створення. Класифікація за видом картографічної сітки. Спотворення у картографічних проекціях. Еліпси спотворень. Класифікація проекцій за характером спотворень. Проекції карт світу. Проекція карт України. Картографічна генералізація. Написи на картах. Оглядові загальногеографічні карти. Тематичні карти. Способи картографічного зображення. Серії карт. Географічні атласи. Електронні атласи. Шкільні картографічні твори. Історія картографії. Розвиток картографії в Україні.

2.3. Географія материків і океанів

Геологічні структури і рельєф дна Світового океану. Типи земної кори в межах Світового океану. Планетарні морфоструктури дна. Підводні окраїни материків. Перехідні зони. Серединно-океанічні хребти. Ложе океану. Групи живих організмів у Світовому океані. Донні відклади. Їх склад і класифікація. Клімат і водні маси. Головні риси клімату Світового океану. Центри дії атмосфери та типи атмосферної циркуляції. Фізичні властивості морської води. Типи водних мас. Динаміка вод. Океанічні течії. Головні риси природи Тихого, Індійського, Атлантичного та Північного льодовитого океанів. Найважливіші особливості рельєфу та геологічної будови дна океанів. Донні відклади. Гідрологія та кліматичні області. Особливості органічного світу. Фізико-географічне районування.

Австралія. Географічне положення материка у південних широтах. Історія формування території. Тектонічна будова. Давні поверхні вивітрювання. Кліматоутворюючі фактори. Кліматичне районування. Типи кліматів. Ріки, особливості їх живлення. Генетичні типи озер. Артезіанські басейни. Характеристика зональних типів ландшафтів. Фактори диференціації материка. Західно-Австралійське плоскогір'я, Центральні низовини, Великий Вододільний хребет.

Антарктида. Сучасні дослідження в Антарктиді. Географічне положення і розміри материка. Структурна будова земної кори. Корисні копалини. Гляціальний рельєф. Рельєф корінного ложа материка. Циркуляція атмосфери і клімат. Антарктичні оази. Фізико-географічне районування. Східна та Західна Антарктида. Флора і фауна материка. Глобальне значення наукових досліджень в Антарктиді.

Південна Америка. Головні типи рельєфу Південноамериканської платформи та Андійського складчастого поясу. Корисні копалини. Кліматоутворюючі фактори. Циркуляція

повітряних мас за сезонами. Типи кліматів. Формування стоку та гідромережі. Типи водного режиму річок. Типи річок і озер. Неотропічна рослинність, основні типи та пов'язані з ними ґрунти. Закономірності прояву горизонтальної і вертикальної зональності. Фізико-географічне районування. Неандійський Схід. Андійський Захід.

Північна і Центральна Америка. Тектонічна будова. Платформні і складчасті структури. Роль неотектонічних рухів, плейстоценового зледеніння, екзогенних процесів у формуванні рельєфу. Етапи гороутворення. Морфоструктури. Головні родовища корисних копалин, їх зв'язок з геоструктурами. Клімат. Кліматичне районування материка. Гідромережа. Типи режимів річок. Генетичні типи озер. Географічні пояси і зони. Фізико-географічне районування. Некордильєрський Схід. Кордильєрський Захід.

Африка. Палеогеографія материка. Широкий розвиток денудаційних плато і алювіальних плато у Низькій Африці, цокольних рівнин у Високій Африці. Зони рифтогенної активізації у Високій Африці. Головні родовища корисних копалин. Типи кліматів. Головні ріки, озера і водосховища. Типи водного режиму річок. Типи ґрунтів. Зональні типи рослинного покриву. Географічні пояси і зони. Характеристика широтних і вертикальних зон. Процеси саванізації та опустелювання. Субконтиненти та фізико-географічні країни.

Євразія. Географічне положення. Тектонічна структура та її відображення у рельєфі. Основні етапи гороутворення. Вплив неотектонічних рухів, плейстоценових зледенінь, екзогенних процесів на формування сучасного рельєфу. Типи берегів. Мінеральні ресурси Євразії. Кліматоутворюючі фактори. Кліматичні пояси і області. Типи річок, озер і їх режими. Сучасне покривне та гірське зледеніння. Головні типи ґрунтового і рослинного покриву. Рівнинні і гірські ландшафти. Характеристика географічних поясів, зон, секторів. Фізико-географічне районування Євразії.

2.4. Фізична географія України

Геологічна будова і тектоніка території України. Головні тектонічні структури України. Риси неотектоніки, сейсмічні процеси та вулканізм в межах держави. Геологічна будова головних структурних елементів літосфери України.

Корисні копалини України: паливні, рудні, нерудні та гідромінеральні. Мінеральні ресурси держави. Зв'язок корисних копалин з тектонікою та геологічною будовою. Головні закономірності поширення корисних копалин в Україні.

Морфоструктури та морфоскульптури України. Морфоструктури платформних і орогенних територій. Генетичні групи форм рельєфу України (флювіальні, гравітаційні, суфозійно-просадкові, еолові, карстові, гляціальні, берегові, антропогенні).

Клімат України. Кліматоутворювальні фактори. Особливості атмосферної циркуляції. Температурний режим та характер зволоження. Вітри. Екстремальні значення температури. Особливості зміни клімату в Україні.

Внутрішні води України. Річки, закономірності гідрографічної сітки. Рівневий, гідрохімічний та гідробіологічний режими. Озера. Болота.

Ґрунти України. Головні типи та закономірності поширення. Меліорація ґрунтів. Земельні ресурси держави.

Рослинний покрив та тваринний світ України. Загальні закономірності поширення та регіональна специфіка. Проблеми охорони рослинного та тваринного світу України. Червона книга України.

Сучасні ландшафти та палеогеографія України. Ландшафти рівнинних і гірських регіонів. Ландшафти дольодовикового та льодовикового часів. Ландшафти перигляціальних областей. Розвиток ландшафтів за історичний час.

Фізико-географічні особливості Гірського Криму та Українських Карпат. Порівняльний аналіз. Регіональна специфіка, типові урочища.

Фізико-географічна характеристика природних зон України. Зона мішаних лісів. Зона широколистяних лісів. Лісостеп. Степ. Регіональна специфіка, типові ландшафти. Заповідні території.

Чорне та Азовське моря. Тектонічні структури, неотектоніка, сейсміка, геологічна будова, рельєф берегів та дна морів. Мінеральні ресурси. Клімат. Гідрологічні особливості (рівневий, гідрохімічний та гідробіологічний режими). Водний баланс морів.

Несприятливі фізико-географічні процеси і явища. Види, причини створення, закономірності поширення, особливості прояву в умовах України.

2.5. Економічна і соціальна географія України

Суспільна географія як наука. Етапи розвитку та сучасна структура. Видатні українські економіко-географи. Сучасні суспільно-географічні школи.

Економіко-географічне і геополітичне положення України. Державні кордони, сучасний адміністративний устрій України. Оцінка економіко-географічного і геополітичного положення України.

Демографічна характеристика і географічні аспекти демографічних проблем населення України. Чисельність населення та його динаміка. Народжуваність: показники, динаміка, територіальні відміни. Смертність і тривалість життя населення. Проблема дитячої смертності в Україні. Природний рух населення. Депопуляція в Україні. Статеві-вікова структура населення. Просторові відміни демографічних процесів в Україні. Основні напрямки демографічної політики в Україні.

Етнічний склад населення України та його територіальні відмінності. Чисельність і розселення українців у межах України. Формування української нації. Релігійний склад населення і його регіональні особливості.

Розселення і поселення в Україні. Розселення та його територіальні відміни. Міські і сільські поселення. Функціональна типологія міст. Урбанізація, її форми. Сільське розселення. Територіальні відміни щільності сільського населення.

Географічні особливості міграцій населення України. Види міграцій. Напрямки міграційних потоків. Вплив міграцій на кількість, статеві-вікову структуру населення. Маятникові трудові поїздки населення, основні регіони їх розвитку. Українська діаспора. Західна та східна діаспора.

Господарський комплекс України. Економічна система та економічний потенціал України. Історичні особливості формування господарства України. Сучасна структура господарського комплексу України. Промисловість - провідна галузь в економіці України. Сучасна галузева структура промисловості.

Паливно-енергетичний комплекс України, Кіровоградської області. Розвиток і географія вугільної, газової, нафтової, сланцевої, торф'яної, уранової промисловості. Електроенергетика. Типи електростанцій (ТЕС, ГЕС, АЕС), їх географія та принципи розміщення. Традиційні і нетрадиційні джерела енергії. Проблеми і перспективи розвитку електроенергетики.

Металургійний комплекс України, Кіровоградської області. Сировинна база. Географія гірничовидобувних галузей, чорної та кольорової металургії. Галузева і територіальна структура комплексу. Донбас, Придніпров'я, Приазов'я – головні металургійні райони України.

Машинобудівний комплекс України, Кіровоградської області. Роль і місце комплексу в національній економіці. Галузева і територіальна структура комплексу. Розвиток і поширення важкого, сільськогосподарського, транспортного машинобудування. Головні центри машинобудування. Експортний потенціал машинобудування.

Хімічний комплекс України. Хімічна та нафтохімічна промисловість. Сировинна база, особливості розвитку в Україні. Галузева структура. Територіальна організація підприємств основної хімії та хімії органічного синтезу.

Лісовиробничий комплекс України. Лісова, целюлозно-паперова, деревообробна, лісохімічна та гідролізна промисловість України, їх територіальна структура.

Соціальний комплекс України. Легка промисловість: галузева структура (текстильна, швейна, взуттєва промисловість). Фактори розміщення підприємств комплексу. Територіальна організація сфери послуг.

Агропромисловий комплекс України, Кіровоградської області. Сучасна структура комплексу та роль у зовнішньоекономічних зв'язках України. Галузева і територіальна структура АПК. Спеціалізовані АПК. Сільське господарство – головна ланка АПК. Харчова промисловість України.

Транспортний комплекс України. Основні види транспорту. Головні магістралі і вузли. Головні вантажні і транспортні потоки. Транспортні коридори в Україні. Транзитний потенціал території України. Географія транспорту Кіровоградської області.

Сучасний політико-адміністративний поділ та суспільно-географічне районування України. Концепція суспільно-географічного районування. Альтернативні варіанти суспільно-географічного районування України. Комплексна характеристика Донецького, Придніпровського, Причорноморського, Північно-Східного, Центрального, Столичного, Північно-Західного, Подільського, Карпатського суспільно-географічних районів.

Економіко-географічна характеристика Кіровоградської області.

Зовнішні зв'язки України. Роль і місце України у економічному просторі. Зовнішньоекономічні зв'язки, їх структура і значення.

2.6. Географія світового господарства

Географія світового господарства (ГСГ) як наука, предмет та об'єкт дослідження. Методи досліджень, зв'язки ГСГ з іншими науками. Базові вчення ГСГ.

Типологія країн світу. Різноманітність типології країн світу, які враховують багато показників, що характеризують рівень їх економічного й соціального розвитку. Варіанти класифікації країн світу за рівнем соціально-економічного розвитку, залежно від теоретико-методичних підходів, критеріїв, ознак.

Світове господарство як економіко-географічна система. Галузева структура світового господарства. Сутність міжнародного географічного поділу праці. Ускладнення світогосподарських зв'язків на сучасному етапі. Формування світової транснаціональної економіки та глобальних галузей господарства і міжгалузевих систем.

Паливно-енергетичний комплекс світу. Гірничовидобувна промисловість світу. Паливно-енергетична промисловість світу як взаємозв'язана система. Енергоозброєність світу. Нафтова промисловість світу. Газова промисловість світу. Вугільна промисловість світу. Електроенергетика світу.

Обробна промисловість світу. Металургійна промисловість світу. Структура, сировинні, паливні ресурси чорної металургії. Основні типи розміщення чорної металургії. Структура, етапи розвитку кольорової металургії. Алюмінієва, мідна, олов'яна, свинцево-цинкова промисловість світу. Розміщення кольорової металургії.

Галузева структура машинобудівного комплексу світу. Якісні зміни, які відбуваються у машинобудівній галузі на сучасному етапі. Територіальне розміщення машинобудування.

Галузева структура хімічної промисловості світу. Фактори, що впливають на розміщення хімічної промисловості. Географія розміщення хімічної промисловості. Структура лісової і деревообробної промисловості світу. Структура та розміщення легкої промисловості світу.

Географія та структура агропромислового комплексу. Географія сільського господарства світу. Специфіка сільського господарства. Географія розміщення й характеристика галузей рослинництва. Структура тваринництва. Географія розміщення галузей тваринництва. Морський промисел та рибальство. Галузева структура харчової промисловості світу. Розміщення харчової промисловості. Зрушення, що відбуваються у харчовій промисловості на сучасному етапі.

Географія світового транспорту. Особливості та види транспорту. Типи транспортних систем. Вантажообіг і пасажирообіг видів транспорту. Перспективи світового транспорту. Властивості залізничного транспорту. Специфіка автомобільного транспорту. Риси трубопровідного транспорту. Переваги та недоліки водного транспорту. Перспективність авіаційного транспорту.

Географія сфери послуг. Географія науки та інновацій. Географія інфраструктури. Географічні аспекти бізнесу та підприємництва. Географічні положення маркетингу і менеджменту. Географія сфери обслуговування. Географія світового туризму.

2.7. Методика навчання географії

Предмет і методи дослідження методики навчання географії. Предмет вивчення і головні проблеми дослідження. Зв'язок методики навчання з іншими науками.

Методи дослідження методичної науки. Методи теоретичного рівня: історичний, порівняльний, типологічний, системно-структурний аналіз та ін. Методи експериментально-емпіричного рівня: спостереження, анкетування, педагогічний експеримент.

Основні етапи розвитку шкільної географії та методики її навчання в Україні та за кордоном.

Характерні риси сучасного етапу розвитку методичної науки, посилення її впливу на практику. Участь вчителів у наукових дослідженнях.

Цілі, структура і зміст географічної освіти в загальноосвітній школі. Освітні, виховні і розвиваючі цілі навчання географії в школі.

Поняття «зміст географічної освіти». Державний стандарт базової і повної середньої освіти. Освітня галузь «Природознавство». Проблема концепції та державного стандарту географічної освіти в Україні. Розвиток системи географічних знань (топографо-картографічних, геолого-геоморфологічних, кліматологічних, гідрологічних, про ПТК, про природні і трудові ресурси, міжгалузеві комплекси, економічні райони і ТВК та ін.) в курсах шкільної географії. Основні компоненти змісту шкільної освіти.

Структура шкільної географії, її обґрунтування. Особливості побудови і змісту окремих курсів географії.

Навчальна програма з географії. Способи побудови навчальних програм. Вимоги до навчальних програм.

Принципи навчання географії, їх дидактичні функції і класифікації. Суть та шляхи реалізації основних принципів навчання географії.

Методи навчання географії. Класифікація методів навчання географії за джерелами знань і за характером пізнавальної діяльності учнів. Характеристика словесних, наочних і практичних методів. Характеристика пояснювально-ілюстративного, репродуктивного, проблемного викладу, частково-пошукового і дослідницького методів навчання. Проблемне навчання географії.

Засоби навчання географії. Система засобів навчання географії, їх функції в навчальному процесі. Класифікація засобів навчання географії.

Підручники з географії, їх функції в навчальному процесі. Вимоги до сучасного підручника географії. Структура підручника. Прийоми роботи з підручником.

Географічна карта як засіб навчання географії. Вимоги до шкільних навчальних карт. Прийоми роботи з картою.

Статистичні матеріали на уроках географії. Прийоми роботи зі статистичними матеріалами.

Роль кабінету географії в підвищенні ефективності використання засобів навчання. Основні функціональні зони кабінету географії.

Формування знань і вмінь учнів в процесі навчання географії. Поняття «процес навчання географії». Компоненти процесу навчання географії. Функції процесу навчання географії. Структура географічних знань. Географічні поняття та методика їх формування. Дедуктивний та індуктивний способи формування загальних географічних понять. Основні етапи формування загальних понять. Методи і прийоми формування загальних та одиничних географічних понять. Методи і прийоми вивчення причинно-наслідкових зв'язків, географічних закономірностей, показники їх засвоєння. Формування географічних уявлень і фактів.

Види географічних умінь і навичок. Методика формування умінь і навичок. Роль практичних робіт у формуванні умінь і навичок.

Форми організації навчання географії. Види і форми організації навчання географії. Класифікація форм організації навчання географії.

Урок – основна форма організації навчання географії. Головні ознаки уроку. Вимоги до сучасного уроку географії. Основні структурні компоненти уроку. Характеристика основних типів уроків за дидактичною метою. Структура уроків різних типів. Нетрадиційні, нестандартні уроки та їх місце в системі навчання. Організаційні форми уроків (урок-лекція, урок-семінар, урок-конференція, урок-залік тощо). Лекційно-семінарська система навчання.

Планування навчальної роботи та його види. Календарно-тематичне та поурочне планування роботи вчителя. Підготовка вчителя до уроку.

Факультативні заняття. Додаткові заняття і консультації з географії.

Експерсія як одна з основних форм організації навчання географії. Зміст, організація та методика проведення експерсій з фізичної та економічної географії.

Позакласна робота з географії як складова частина навчально-виховного процесу, її організаційні форми, зміст та методика проведення.

Сучасні технології навчання географії. Технологічний підхід в процесі навчання географії. Структурні частини технології навчання: концептуальна основа, запланований результат, модель навчання, алгоритм навчальної діяльності, діагностика, контроль і корекція результатів навчання. Традиційні технології навчання географії. Технологія пояснювально-ілюстративного навчання. Технологія програмованого навчання. Технологія диференційованого навчання. Технологія групової діяльності учнів. Технологія проблемного навчання географії. Інноваційні технології навчання географії. Нові інформаційні технології навчання. Технологія проектної діяльності учнів. Технології інтерактивного навчання. Особистісно-орієнтовані технології навчання. Модельно-рейтингова технологія навчання. Технологія розвитку критичного мислення учнів на уроках географії.

Методичні особливості викладання шкільних курсів географії.

Мета завдання, структура та зміст курсу «Загальна географія». Методичні особливості викладання курсу загальної географії. Методика формування загальних географічних понять.

Мета, завдання, структура, зміст та особливості методики викладання курсу «Географія материків і океанів». Методика вивчення материків та океанів.

Мета, завдання, структура, зміст та особливості методики викладання курсу «Фізична географія України». Методика вивчення природних комплексів.

Мета, завдання, структура, зміст та особливості методики викладання курсу «Соціально-економічна географія України». Методика вивчення економічних районів України. Типовий план вивчення економічного району.

Мета, завдання, структура, зміст та особливості методики викладання курсу «Соціально-економічна географія світу». Методичні особливості вивчення загальної економіко-географічної характеристики світу. Методика вивчення регіонів та країн світу. Типовий план ЕГХ країни (регіону).

Особливості вивчення географії в умовах профільної старшої школи. Профільне навчання: суть, мета і завдання. Форми і методи організації профільної навчальної діяльності. Особливості вивчення географії в класах різного профілю.

Професійне самовиховання та самовдосконалення учителя географії. Теоретична і методична самопідготовка вчителя географії. Напрямки самоосвіти і самовдосконалення вчителя географії.

3. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ відповідей вступників

Фахове вступне випробування відбувається у письмовій формі на основі білетів. Білет складається з трьох питань. Перше – з фізичної географії, друге – з економічної і соціальної географії, третє – з методики навчання географії.

Відповіді абітурієнтів оцінюються за 100-бальною шкалою за кожне з завдань відповідно до критеріїв, наведений у розміщеній нижче таблиці. Загальна оцінка дорівнює середній арифметичній оцінок за відповіді на всі завдання білету.

Мінімальний середній бал підсумкової оцінки, що дозволяє брати участь у конкурсі – 60 балів.

Оцінювання відповідності вступників відбувається на підставі таких критеріїв:

- правильність відповідей;
- системність мислення;
- чіткість відповіді на запитання;
- ступінь усвідомлення матеріалу;
- розуміння основних теоретичних положень;
- володіння науковою термінологією;
- рівень аналітичної культури;
- самостійність міркувань, наявність власних суджень;
- вміння логічно викладати свої думки;
- вміння користуватися засвоєними теоретичними знаннями.

Бал за відповідь	Критерії оцінювання відповіді вступника
100-90 балів	Вступник виявляє міцні, системні й глибокі знання з географії, усвідомлено використовує їх у стандартних та нестандартних ситуаціях, демонструє досконале знання і розуміння основних теоретичних положень, володіє науковою географічною термінологією, самостійно аналізує та оцінює географічні явища, виявляє і обґрунтовує причинно-наслідкові зв'язки, робить самостійні обґрунтовані висновки, виявляє вміння логічно викладати свої думки.
89-74 балів	Вступник самостійно відтворює навчальний матеріал, виявляє знання і розуміння основних теоретичних положень, допускає незначні помилки під час пояснення окремих географічних явищ та у формулюванні наукових термінів, встановлює причинно-наслідкові зв'язки, самостійно аналізує та оцінює географічні явища, застосовує знання у стандартних ситуаціях, робить самостійні, але недостатньо чіткі висновки, виправляє власні помилки, виявляє вміння логічно викладати свої думки.
73-60	Вступник самостійно, але неповно відтворює навчальний матеріал, виявляє недостатній рівень знань й розуміння основних положень географії, допускає помилки під час пояснення окремих географічних явищ та у формулюванні наукових географічних термінів, з допомогою викладача оцінює географічні процеси і явища, застосовує знання у стандартних ситуаціях, робить не чіткі висновки, частково дотримується логіки під час викладення своєї думки.
59-0 балів	Вступник виявляє поверхові знання й розуміння основних положень географії, відтворює лише окремі фрагменти, називає лише розрізнені факти, дає відповідь у формі висловлювання; допускає суттєві помилки під час пояснення географічних процесів і явищ та у формулюванні наукових географічних термінів, оперує лише загальними фразами, не виявляє вміння логічно викладати свої думки, необхідні практичні навички не сформовані.

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Загальне землезнавство і суміжні науки

1. Методологічні основи географії. ландшафти Землі. довкілля: навч. посібник/ О.Г. Топчієв, Д.С. Пальчикова, І.О. Пилипенко, В.В. Яворська. – Херсон: Видавничий дім Гельветика, 2018. – 348 с.
2. Багров М.В., Боков В.О., Черваньов І.Г. Землезнавство. - К.: Либідь, 2000.-463 с.
3. Павловська Т. С. Геоморфологія: терміни й поняття (коментар): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т. С. Павловська; за ред. проф. І. П. Ковальчука. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2009. – 284 с.
4. Лещенко Г.П. Метеорологія з основами кліматології. – Кіровоград: Авангард, 2010. – 200 с.
5. Аверкиєв М.С. Метеорологія. – М., 1960. – 324 с.
6. Загальна гідрологія. Підручник / Лемківський С.С., Хільчевський В.К., Ободовський О.Г., Будкіна Л.Г., Гребінь В.В., Закревський Д.В., Лисогор С.М., Падун М.М., Пелешенко В.І. – К.: Фітосоціоцентр, 2000. – 264 с.
7. Топольний Ф.П., Гелевера О.Ф., Медведева О.В. Ґрунтознавство. – Кіровоград: Код, КНТУ, 2006. – 204с.
8. Міхелі С.В. Основи ландшафтознавства. – Київ-Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2002. – 184 с.
9. Исаченко А.Г., Шляпников А.А. Природа мира: Ландшафты. – М.: Мысль, 1989. – 504 с.

Геологія

1. Свинко І.М., Сивий М.Я. Геологія з основами палеонтології. – К.: Вища школа, 1995. – 255 с.
2. Свинко І.М. Геологія: Підручник / І. М. Свинко, М. Я. Сивий. - К.: Либідь, 2003. - 480 с.
3. Вовк В.М. Геологічний словник: для студентів вищих навчальних закладів. Кіровоград: КОД, 2012. - 504 с.

Картографія з основами топографії

1. Божок А.П., Молочко А.М., Остроух В.І. Картографія: Підручник. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2008. - 271 с.
2. Загородній В.В., Матусевич К.М. Основи топографії. – К.: Рад. школа, 1997.– 133 с.
3. Земледух Р.М. Картографія з основами топографії. – К.: Вища школа, 1993. – 456 с.
4. Картография с основами топографии /Под ред. Г.Ю. Грюнберга. – М.: Просвещение, 1991. – 368 с.
5. Лозинський В.В. Топографічний практикум. – Львів: В.Ц. ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – 100 с.
6. Салищев К.А. Картография. – М.: Высш. школа, 1982. – 272 с.

Географія материків і океанів

1. Власова Т.В. Физическая география материков (с прилегающими частями океанов): В 2-х кн. – М.: Просвещение, 1986. – Ч. 1.: Евразия, Северная Америка. – 417 с.; Ч.2 Южная Америка, Африка, Австралия и Океания, Антарктида.–269 с.
2. Леонтьев О.К. Физическая география Мирового океана. – М.: Изд-во МГУ, 1982. – 200 с.
3. Физическая география материков и океанов / Под. общ. ред. А.М. Рябчикова. – М.: Высш. школа, 1988. – 592 с.
4. Богданов Д.В. Региональная физическая география Мирового океана. – М.: Высш. школа, 1985. – 176 с.

Фізична географія України

1. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України. – К.: Знання, 2003. – 479 с.
2. Національний атлас України. - К.: ДНВП, "Картографія", 2007. - 440 с.

Економічна і соціальна географія України

1. Паламарчук М.М., Паламарчук О.М. Економічна і соціальна географія України з основами теорії: Посібник для викладачів, наукових працівників, студентів. – К.: Знання, 1998. – 416 с.
2. Соціально-економічна географія України / За ред.О.І. Шаблія. - Львів: Світ, 2000. – 680 с.

Географія світового господарства

1. Безуглий В.В., Козинець С.В. Регіональна економічна та соціальна географія світу: Посібник. – К.: Видавничий центр „Академія”, 2005.
2. Все про світ: Країни. Прапори. Герби: Енциклопедичний довідник. - К., 2001.
3. Голіков А.П., Черномаз П.О., Казакова Н.А. Словник-довідник суспільно-географічних термінів. – Харків, 2000. – 48 с.
4. Доценко А.І. Регіональне розселення: проблеми і перспективи. – К.,1994.
5. Економічна і соціальна географія світу: Навчальний посібник/ За ред. Є.П.Качана. – Тернопіль: Астон, 1999. – 332 с.
6. Економічна і соціальна географія світу: Навч.посібник /За ред. Кузика С.П. – Львів: Світ, 2003. – 672 с.
7. Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини: Навч. посіб. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2002. – 400 с.
8. Країни і народи: Азія, Африка, Америка, Австралія /Під ред. Л.О. Багрова. – К.,2002.
9. Павлов С.В., Мезенцев К.В., Любіцева О.О. Географія релігій: Навчальний посібник. – К.,1998.
10. Ровенчак І., Гілецький Й. Політична карта світу// Вертикаль. – Снятин: ПрутПрінт, 1997. – №3.
11. Соломенцев Є.С., Чопик Г.М., Щербина Н.Ф. Географія світового господарства. – К.,1981.
12. Шаблій О. Суспільна географія: Теорія, історія, українознавчі студії. – Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2001. – С. 7–251.
13. Юрківський В.М. Країни світу: Довідник. – К.: Либідь, 1999. – 368 с.

Рекреаційна географія

1. Багрова Л.А., Подгородецкий П.Д. Физико-географические (природоведческие) основы рекреационной географии. Учебное пособие. Симферополь: СГУ, 1982.
2. География рекреационных систем СССР./Под ред. В.С. Преображенского, В.М. Кривошеева, М.: 1980.
3. Зорин И.В. География туризма и экскурсий в СССР. М.: 1985
4. Масляк П.О. Рекреаційна географія: навч.посіб./ П.О. Масляк. – К.: Знання, 2008. – 343 с.
5. Мироненко Н.С., Твердохлебов И.Т. Рекреационная география. М.: 1981.
6. Теоретические основы рекреационной географии./Под ред. Преображенского В.С. М.: 1975.
7. Энциклопедия туриста./Отв. ред. Е.И. Тамм, М.: 1993.

Методика навчання географії

1. Кобернік С. Г. Методика викладання географії в школі: Навчально-методичний посібник. – К.: Стафед-2, 2000. – 320 с.
2. Методика викладання географії /Упорядк. Н. Муніч, В. Серебряй. – К.: Ред. загальнопед. газ., 2005. – 87 с.
3. Методика обучения географии в средней школе: Пособие для учителя / Под ред. И. С. Матрусова. – М.: Просвещение,1985 – 256 с.
4. Топузов О. М. Загальна методика навчання географії / О. М. Топузов, В. М. Самойленко, Л. П. Вішнікіна. - К.: Картографія, 2012. - 511 с.
5. Корнеев В.П. Форми організації навчання в школі: Посібник для вчителя. – Кам'янець-Подільський: „Абетка”,2004.-224 с.

6. Корнєєв В. П. Освітні технології в процесі вивчення географії // Географія – 2006– № 20–С.2–9.
7. Довгань Г. Д. Інтерактивні технології на уроках географії. – Х.: Вид. група „Основа”, 2005. – 128 с.

“Погоджено”

Заступник голови фахової атестаційної комісії природничого факультету зі спеціальності 014
Середня освіта (Географія)
доц. В.М Мирза-Сіденко